

Ka'b ibn Ashrafning o'ldirishi

Ka'b ibn Ashraf Islom va musulmonlarga adovati cheksiz, Rasululloh solallohu alayhi va salamga ozori kuchli, u odamga qarshi urish kilishga eng ko'p chaqiruvchi kimsa edi.

U Banu Nabjonning Toy qatlamidan, ona tomonidan Banu Nazirdan edi. Boy-bavlatlat, dabdabaga berildi, arablar orasida chiroyi bilan tanilgan, shoir kishi edi. Qo'rg'oni Banu Nazir diyori ortida, Madinaning janubiy sharqida yo'q qilingan.

Unga musulmonlarning Badrda g'alaba qo'zg'atilgani va Quraysh ulug'larining boshiga tushgan ko'rgazmali xabarleri birinchi etib kelganida ishqiramadan: «Yo'g'-e, rostdanmi?! Ular arablarining eng ulug'zodalari, odamlarning podshohlari-ku! Xudo haqiqati, agar Muxammad shu kavmning boshiga etadigan bulsa, u holda erning osti ustidan yaxshi bulib qoladi-ku », dedi.

Xabarning rostligi anik bo'lgach, bu Ollohning dushmani Rasululloh solallohu alayhi va salomni va musulmonlarni xajv kilishga, ularning dushmanlarini madh etishga, ulani musulmonlarga qarshi undashga bel bog'ladi. Bunga ham qanoat qilmay, Makkabaga, Muttib ibn Abu Vadoa as-Sahmikikiga tushdi va Badr qudug'iga jo bo'lib o'tgan mushriklarga iylab marsiyalar o'qiladi. Shunday kilib u Kurayshning hali uchib ulgurmagan olamni qayta tikladi va oldirishdi, Rasululloh solallohu alayhi va salomga binoan adovat va nafratlarini yangilashga muvaffaq bo'lishdi va ularni zotga qarama-qarshi jangga chorlashdi. Makkada ekani Abu Sufyon va mushriklar undan: «Bizning dinimiz bizni yaxshi ko'rmayaptimi, Muhammad va uning ashoblarining dinimi? Qay birizimning yuglimizni to'griroq deb o'ylaysan? », Deb so'raganganda u:« Sizlardan ulug'lanib

ko'rasiz va o'salrog'da qatnashasiz », deb javob berdi. **«Kitobdan nasibador bylgan kimsalaring but va sanamlarga sig'inaiotganlarini hamda kofir kimsalar haqiqatda:« ishalar buon egalari bug'ilgan musulmonlardan ko'rpa tug'riroq yig'laydilar », deyyotganlarni ko'rmadingmi?»** (Niso: 51).

Shng Ka'b Madinaga qayib kelib, she'rlarda saqlanib qolinadigan ayollarni vasflab, zaharli tili bilan o'langa ozor bera oladi.

Shundan so'ng Rasululloh solallohu alayhi va sallam: «Ka'b ibn Ashrafga talabgor bormi? U Oллоh va Rasuliga ozor bermoqda », dedilar. Shunda Muxammad Muhammad Maslama, Abbod ibn Bishr, Abu Nuila - uning ismi Silkon ibn Saloma bulib, ozi Ka'bning emikdosh birodari edi, - Horis ibn Avs va Abu Abbn Jabr bu ishga talabgor bulib chiqildilar, guruhga Muxammad ibdidon.

Ka'b ibn Ashrafning o'ldirishi haqiqatidagi rivoyatlarda kelishi, Rasululloh solallohu alayhi va sallam: «Ka'b ibn Ashrafga talabgor bormi? U Oллоh va Rasuliga ozor bermoda », deganda Muhammadiy ibn Maslama urnidan turib:« Men talabgorman, yo Rasululloh, uni uldirishimni istaysizmi? », Deb so'radilar. U zot: «Ha», dedilar. «Shunga o'xshash narsa, men uchun bazi bir so'zlarni gapirishimga ruhsat berish», dedi. «Mayli, gapiravering», dedilar.

Shundan svng Muxammad Muhammad Maslama uchun Ka'bga: «Bu odam bizdan sadaqa talab qilaverib kiyinib yurdi», dedi.

Ka'b: «Qasam ichib aytamanki, xali u sizlarning joningizga tegib ketadi», dedi.

«Biz unga ergashib kuyganmiz, endi uning ishi to bir yoqqa surilmaguncha tashlab ketolmaymiz. Bizga bir-ikki vasaq (bir vasaq 130 kg) oziq-ovqat karz berib tursang, degandik », dedi Muhammad ibn Maslama.

«Mayli, garovga biron narsalaringni kuyinglar», dedi Ka'b.

«Nimani garovga kuyishimizni istaysan?», Suradi Ibn Maslama.

«Ayollarning garovga kuyinglar», dedi.

«Ayollarimizni senga qanday ishonilik, axir sen arablar ichida chiroying bilan mashxur odam bylsang», dedi.

«Unda bolalaringni garovga qo'yib yuboringlar», dedi.

«Yo'g'-e, keyinchalik bolalarimiz« bir vasaq yoki ikki vazaga garovga qo'yilgan »deb isnodni ko'tarib yurishsinmi?! Undan ko'ra, agar rozi bulsang, senga kurollarimizni garovga kyaylik », dedi.

Ka'b ham rozi bulgach, kurollarini keltirib berishga kelishdi.

Abu Nuila ham Xuddi Muxamad ibn Maslama kabi Ka'b huzuriga kelib, u bilan biroz she'rxonlik qilingan bo'libdi, so'ng: «Ey Ibn Ashraf, men assida oldingga bir xojat bilan kelganman, birovga aytmasang aytaman», dedi.

«Mayli, so'zla», dedi Ka'b.

«Bu odam boshimizga bitgan balo bo'ldi, bizni arablar bilan dushman qilib qo'ydi, endi hamma arablar bizlarga qarshi bulib qolib, yurilarimizni to'yib qo'ydi, bola-chaqalar och qolib, o'zimiz juda katta bo'lib qoldik», dedi Ibn Noila. So'nggi vartalida Xuddi Muhammad ibn Maslama bilan bog'liq

bu'lgandek suxbat bulib o'tdi.

Gap orasida Abu Nuila: «Mening Xuddi shu fikrda katta ahamiyatga ega bo'lgan sheriklarim ham bor, ular xuzuringa olib kelsam, ularga ham xuddi shunday yaxshi muomala qilsang, degandim», dedi.

Shunday kilib, Ibn Maslama bilan Abu Nuila bu suzlashuvdan oldin tutgan maqsadlariga erishdi, yangi Ka'bning oldiga kurol-yoroq va sheriklari bilan bemalol kelishgan zamin xozirlab o'qishdi.

Shundan svng 3- hijriy rabi'ul-dastlabki oyining 14- kechasi, oydin tunda shubu gurux azolari Rasululloh solallohu alayhi va salom huzurlariga ijodiy. Rasululloh solallohu alayhi va salom ularni Baqiyul g'arqadacha kuzatib borilar, so'z: «Alloxning nomi bilan yulga otlaninglar, ey Parvardigor, bularga ozing maad bergaysan», deb, ularga o'q yul tiladilar. So'ng uylariga qayib, namoz o'qib, Parvardigoraga munojot qiladilar.

Guruh Ka'b ibn Ashrafning qurg'oniga etib kelgach, Abu Noila uni ismini aytib chaqirdi. Ular oldiga chiqmoqchi bo'lib o'rnidan qizg'olganida yaqinda uylangan aioli: «Shu bemahalda kaerga chiqmoqchisiz?! Bu ovozdan kon hidi kelgandek bulayapti »dedi. Ka'b: «Havotirlanma, bular do'stim Muhammad ibn Maslama bilan emikdoshim Abu Nuila-ku! Oliyjanob inson o'limiga chaqirsa ham to'g'ri demaydi », dedi, yig'ilish boshidan xushbo'y hidlar tarqatganiga juda katta bo'lib chiqdi.

Abu Nuila sheriklarini avvaldan ogoxlantirib kuygan, «Mening o'zimning boshimdan o'tayotgan xazinada siz bilan birga bo'lganlar, sizlarni fursat gganim bilib, unga xujum qilasizlar», degan edi. Ka'b ular oldi tushib kelib, biroz gaplashib turgach, Abu Nuila unga: «Ey Ibn Ashraf, birgalashib Ajuz darasiga borib, shu erda gaplashib o'tirsak, nima deysan?», Dedi. «Mayli,

Ислом Нури

shuni istasangizlar boraqolamiz», dedi Ka'b, singirga yurib ketishi. Yo'lda ketib borisharkan, Abu Nuila: «Bugungidek xushbo'y kechani ko'rmaganman», dedi. Ka'b uning maqtovidan erib: «Arabning eng xushbo'y ayoliga uylanganman-da», dedi. «Izn bersang, bo'shingdan bir hidlasam», dedi Abu Nuila. «Mayli, hidlaykol», dedi Ka'b. Abu Nuila uning sochlari orasiga qwlini kiritib, xidladi va sheriklarga xam hizlatdi.

Biroz yurishchach: «Yana bir hidlasam maylimi?», Deb so'radi va uning roziligini olgach, ikkinchi bor xidladi. Shu bilan Ka'b ancha xotirjam bulib qoldi. Yana biroz yurishgach: «Yana bir hidlasam moyilimi?», Deb so'radi. «Mayli», degach, qwlini uning sochlari orasiga kiritib, juda katta ahamiyatga ega: «Urinlar Allohning dushmanini!», Deb xitob qildi. Javoblari unga kilich solishga shoshildi, biroq zarbalari o'rinsiz ketdi. Shunda Muxammad ibn Maslama xanjarini chakardi-da, uning korniqa tiqib, kuch bilan pastga qarab tortdi. Shundan so'ng Ollohning dushmani erga yigilib, jon berdi. Jon ochchigida ko'rilgan qatiq faryodi sasidan to'rt-atrofdagi qo'rg'onlar juda uyg'unib ketib, hamqo'rg'onlarda gulxanlar yorug'i ko'rindi.

Guruh tezlik bilan ortga qaytib keldi. Horis ibn Avsga sheriklaridan birining qilichi tegib ketib, jarohatlangan ekan, kon ketib, o'rtada qolib ketdi. Guruh Urayzaga etib katta qarashsa, Horis qo'lib ketibdi. Y'sha erda uning etib bo'lishini kutib turdi. Etib kelgach, uni ko'chirib ketishni. Baki'ul-garqadga etib kelishganch: «Ollohu akbar» deb takbir aytdi. Rasululloh solallohu alayhi va salom ulanishning takbirlari ovozini eshitish Ka'bning uldirilganini bililar va u zot ham takbir aytishadi. Huzurlarga etib kelishganch, u zot: «Yuzlaringiz yorug' bulsin!», Dedilar. Ular: «Sizning yuringiz ham, yo Rasululloh!», Deb javob berishdi va tug'yonkorning kallasini u zotning oldiga tashlandi. Rasululloh solallohu alayhi va salomning ulimi uchun Ollohga hamd aytiladi. Horisning jarohatiga tuflab

kuungan edilar, u butunlay tuzalib ketdi va shundan keyin sira bezovta qilmadi.

Яхудлар ўз бошлиқлари Каъб ибн Ашрафнинг қатл этилганини билишгач, саркаш дилларига кўрқув оралади ва Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам тинчликка путур етказишни ва беқарорлик чиқаришни истайдиган ҳамда аҳдномаларни назар-писанд қилмайдиган кимсаларга насиҳат фойда бермаслигини кўрсалар, уларга нисбатан куч қўллашдан тўхталиб турмасликларини англаб етишди. Shu boys nafaslari icida, jim-jim kolaverishni qo'shimcha ko'rdi. Shundan o'zlarining ishlarini vafo qilayotgandek ko'rsatib yurishdi. Boshqacha kilib aytganda, zaharli ilonlarga kiriblarga kirib yashirinishga mazbur bo'ladi.

Shunday kilib, Rasululloh solallohu alayhi va salam Madinaga tashki tarafdand kutilayotgan havf-xatarlarga yuzlanish uchun bir muncha fursat ega bulyorlar, musulmonlar ham ichki tarafdand xavf solib turgan va amal qilish muddati yomon yomonnid kutib turadigan ichki dushman muommasidan oldinda.

Buxron g'azoti

Rasululloh solallohu alayhi va salam 300 jangchidan tashkil topgan lashkar qo'shilishida 3- hijriy rabi'ul-oxirgi oyida Hijozning Fur tomonidagi Buxron deban joyga yurish qilinmoqda. U erda rabi'ul-oxirgi va jumodul-ulo oylari ichi turib, sung jangsiz Madinaga qayib kelilar.

Zayd ibn Horisa boshchiligidagi sariya

Bu Uhud janggiga qadar musulmonlar olib borgan eng sunggi va eng muvaqqaqiyatli jang bulib, 3 ta hijroning jumodul-nihoyat oyida bulib o'tdi.

Unning tafsiloti kuyigidacha: Badr jangidan sung Qurayshni bezovtalik va bekarorlik egaladi. Sababi, yoz fasli kelib, uning Shomga katta bo'lgan tijorat mavsumi yaqinlashib qolgan.

Safvon ibn Umayaya - u Qurayshning shu yilgi Shomga tug'ilgan tijorat karvoniga bo'shliq etilib saylangan edi - Qurayshga dedi: «Bilasiz, Muhammad va uning ashoblari biznesi savdosini yevlimizga egaliq qilib olib borishadi, yashashni kuzatib turing va o'zingizni yaxshi ko'rasiz ketishgan. Nimaga kilishga va qaysi tarafdin yul olishga boshlaymiz kutib qolamiz. Agar uyimizda o'tiraversak, tez kunda qabulizni ham eb bitiramiz. Tirikligimiz esa faqat yozida Shomga va qishda Xabashistonga katta tijoratimizga bog'lab qo'yilgan ».

Shu haqiqatda bulib o'qilgan bahosi munozaralar davomida Asvad ibn Abdulmuttibib Safvonga yangi bir yulni, yangi, sohil yulidan burilib, Iroq yuliga o'tib o'qishni taklif qildi. Bu yul juda uzoq yul bug'ib, Shomga borish uchun Najdni bosib olib borishga to'g'ri keladi va Madinaning sharqiy tomonidan juda uzoq masofa narxidan o'tib ketishadi. Qurayshga bu yil tamoman begona edi. Asvad ibn Abdulmuttibib Safvonga Banu Bakr qobiliysidan o'tgan Furot ibn Xayyoni shu safarda yul ko'rgazmali o'qituvchisi berdi.

Shunday kilib, Safvon ibn Umayya boshchiligidagi Quraysh karvon yangi yil orkali safarga yordam beradi. Biroq, bu karvonning xabari va unning rejasi ollochacon Madinaga etib borgan. Sababi, Salit ibn No'mon ismli musulmonlar sharobxurlik iyiginida u paytda hali islomni qabul qilmagan Nuaym ibn Mas'ud al-Ashjayi bilan o'tirib qoldi - bu voqea xali mast kiluvchi ichimlik uchun harom qilingan kilinmasidan ilgarigi edi - va keyin qaytib kelganimni bilaman . Salit tezlik bilan Rasululloh solallohu alayhi va salom huzurlariga etib yuk, bundan u kishini o'g'il qildi.

Ислом Нури

Rasululloh solallohu alayhi va salom darhol Zayd ibn Horisa al-Kalbiy boshchiligida 100 kishilik kuchni tayyorlash, yulga chikarilar.

Zaydningning kuchini tuxtovsiz yubormoq, karvon Najd eridagi Qarda nomli suvli bir joyda odamni oldirish uchun tug'ilgan pog'onada ularni g'aflatda ishlatib, ustilariga xujum qildi va karvonni tug'aligichaga jalb qilishdi. Safvon ham, karvonni quriqlab borayotgan boshka kishilar ham biron karshilik ko'rgazmaga qodir bo'may, zo'rga ko'chib kutishdi.

Musulmonlar karvonning yo'l ko'rsatuvchisi Furot ibn Xayyonni - bir rivoyatda yangi ikki kishining ham - asir oldilar, karvondada paydo bo'lgan yu'z me'mlik turli hil idish va kumushlarni o'lja qilishdi. Rasululloh solallohu alayhi va salom bu o'ljani - beshdan birini ajratiib o'tirganlaridan so'ng - sariyya azolariga taqsimlab berdilar. Furot ibn Xayyon u zotning qy'llarda musulmon buldi.

Bu voqea Badrdan kelin Quraysh boshiga tushgan eng katta zarba va g'oyat og'ir musibat bo'ldi. Bu musibatdan Quraysh tamomila dovdirab qoldi va olami yana ham ziyodaladi. Endi uning olganda faqat ikki yil qo'llandi: yo manmanlik va kibridan voz kechib, musulmonlar bilan sulh va tinchlik yulini tanlashi yoki esga ungacha uzining shavqi va izzatini qaytarib beramiz, shu bilan birga musulmonlarning kuch-qudratini butunlay erasiz, chunki olmaydigan kilib kuchadigan keng qamrovli urush yulini tanlashi kerak edi. Makka ikkinchi yilni tanladi. Quraysh ichida uch olishga chaqiriqlar tobora balandroq yangraydi, musulmonlar bilan to'knashuvga zo'r berib keng qamrovdagi tayyorgarliklar ishlarini olib borishadi.

Uhud g'azoti

Qurayshning qaydnom janggiga tayyorlanishi

Badrda o'tkazilgan maglubiyat, aslzoda va topshiriqlar bo'yicha halokati tufayli Makkadagi musulmonlarga qarshi olam va nafrat bilan uchrashadiganlar, dillarda kuzatuvlar va o'qish istaklarini olib borishdi. Xatto Quraysh o'zlari chexayotgan musibat va olamning boshlig'ini musulmonlarga bildirish uchun kutib olish uchun Badrda o'ldirilgan kishilariga ovoz berish marosimi bo'lib o'tdi, musulmonlar qo'lga qo'yilgan asirlarini tuvlov evaziga kutarish uchun juda yaxshi.

Badr g'azotidan ovoz Quraysh qosos bo'lish tashnaligini kondirish va olamidan chiqib maqsida musulmonlarga qarshi keng ko'lamda urish kilishga kelishib olindi, endi u ana shu ulkan zang uchun tayyorlanishga kirdi.

Quraysh giperbarlari icida Ikrima ibn Abu Jahl, Safvon ibn Umayya, Abu Sufyon ibnlib va Abdulloh ibn Abu Rabi'alar bunday urish qilishga eng yaxshi tomonlar kishilardilar.

Bu maqsadda eng birinchi qilingan ishlarni - Abu Sufyon kutqarib qo'ygan va Bad urushiga sabab bo'lgan karvonnini tvalaligicha ushlanib qolingan. Undagi tijorat mollaringining egalariga: «Ey Quraysh jamoasi, Muhammad sizlarga zulm qildi, eng yaxshi kishilaringni o'ldirdi, endi unga qarshi kurash olib borgan mana shu mollaringni bilaman yordam beraman, ular bilan ishlashni bilaman. Karvon min tuyadan tashkil topgan bulib, undagi mollarni sovg'ada elektr min din buldi. Bu haqiqatda Olloh taolo oyat nozil qilingan etiki: **«Albatta, kofir katta bo'lgan kimsalar mol-dunyolarini Ollohning ijodidan foydalanish uchun ishlaturlar. Bas, uni sarflanadiganlar-u, so'ngi osha (mollari) o'zlariga xasrat bo'rur, oxirgi mag'lublar»** (Anfol: 36).

So'ngra musulmonlarga qarshi urushga o'z xissalarini qurishni istagan axboshlar (ya'ni, Makka atroflaridagi tortishish qavatleri), Kinona va Tijoma ahli uchun juda ko'p narsalarni jalb qilish (mo'miyaviy yordamni ko'rsatib berish) kerak edi, chunki ularni ushlab turing. Xatto, Safvon ibn Umayaya shoir Abu Izzani - Badr janggida asir tushganida Rasululloh solallohu alayhi va salom marhamat ko'rsatilib, qanday tuvlovsiz ozod qilingan va u zotga qarshi biron biron bir kishini hayotga jalb qilishda davom etayotgan odamlarni uyida olib borganlar omon qaytsa uni balandlikka ko'mib yuborishini, agar halol bo'lsa qizlarni o'z kafolatiga bo'lishini va'da qildi. Abu Izza jamiyati va Hissiyotlarni qo'zg'otuvchi she'rlari bilan bog'liq qatlamlarni jangga targ'ib qiladi. Undan boshka,

Abu Sufyon ham Saviq g'azotidan noumid va maqsadga erisholmay, boz ustiga yul ozuqalardan ajralib chiqib ketgandan keyin shu kabi urushga jon-jahdi bilan targ'ib qilardilar.

Bungling ustiga, yoqinginada Zayd ibn Horisa boshchiligidagi sariyoda Quraysh boshiga tushgan va harakatini sintirib tashlagan tashkillashtiruvchi moliyaviy zarba shunissiz ham yonib turgan olovga moy sepgandek bo'libdi va Quraysh uchun chidab bo'mmas alam-o'qi. Shundan sud Qurayshning musulmonlari bilan bog'liq kiluvchi jang kilish uchun tayyorgarligi yana ham kuchaydi ketdi.

Quraysh lashkarining tarkibi va qo'mondonligi

Bir yil deganda Makka urushga batamom xozir bo'ldi, unning kuchini safiga Quraysh va uning ittifoqchilar bilan birga ishbilarmonlardan iborat uch ming jangchi yig'landi. Quraysh huquqshunosligi erkaklar oritasi qo'zg'alishi va or-nomuslari bilan fidokorlik bilan bog'liq bo'lgan janjallarni amalga oshirish uchun ayollarni o'zlarining bilganiga qarshi vaziyatni

nazorat qilishdi. Lashkar ichida yana besh chog'li ayol bor edi.

Qushinning harakatlanish kurollari uch min tuyadan, otlik bullinmasi ikki yuzta otdan, ximoya kurollari eti yuzta sovutdan tashkil topgan. Bosh qomondonlik Abu Sufyon ibnlanishib zimmasida bo'lib, Xolid ibn Valid otlik bullinma qomondoni, Ikrim ibn Abu Jahl uning yordamchilariga etayin qildi. Kushin bayrogi Banu Abdud-Do'r urug'i kuliga topshirildi.

Makka kuchini yulga tushdi

Mana shu kabi mukammal tayyorgarlikdan sung Makka kuchini Madinaga qarab yulga tushdi. Kadimiy adovat va alam to'ygularidan qalblarda g'azab va nafrat alangalari tobora gurillab borar, bu esda tez yuz berajak ayovsiz janjallardan darak berardi.

Rasululloh (sav) dushmanning harakat rejasini urganadi

Abbos ibn Abdulmuttibib Qurayshning barxar harakatlarini va har qanday tayyorgarliklarini kuzatish borardi. Lashkar yulga chiqqach, Abbos tezlik bilan Rasululloh solallohu alayhi va salomni kuchini haqidagi barcha tafsilotlardan ogox etib, maktub yulladi.

Abbosning elchisi katta tezlikda harakatlanib, Makka bilan Madina O'rtagidagi 500 kilometrga yaqin masofani uchratib, u erda va maktabda Rasululloh sollallohu alayhi va salomga topshirdi, u zot o'qigan payti Kubo masjidida edilar.

Maktubni Rasululloh solallohu alayhi va salamga Ubay ibn Ka'b o'qib eshittirdi. Unga maqtub mazmunini sir tutishni buyrldilar va darhol Madinaga qaytib, muxojir va analizchilar bilan bog'liq fikr almashtirildi.

Musulmonlarning favqulodda vaziyatga tayyorlanishlari

Madinada umumiy harbiy safarbarlik holati, shu bilan birga, har qanday favqulodda vaziyatga tayyorgarlik ko'rish uchun maqbul natijalarga erishishda yordam berish kerak.

Ansolardan bir guruxi – ular iyida Sa'd ibn Muoz, Usayd ibn Xuzayr va Sad ibn Uboda ham bor edi – Rasululloh solallohu alayhi va salomni qurib yurishar, tunlari ham u zotning eshiklarini o'ldirish bilan cheklanmaganlar. Nogaxoniy hujumning oldini katta maqsadida Madinaning barcha kiradigan joylariga quruvchilar guruhi tomonidan uylandi.

Musulmonlardan tuzilgan harbiy bulinmalar dushmanning har qanday oyalishini urganish maqsadida mushriklar yil solishi mumkin bulgan atrofdagi muhitni ayrib yurardilar.

Makka kuchini Madinaga yaqinlashdi

Makka qushini odatiy yul bulib asosiy g'arbiy yulni olib yurishni davom ettiradi, Abvo'ga etib kelganda Abu Sufyonning oyoli Xind bin Otba va bundan oldin tug'ilgan Rasululloh sollallohu alayhi va salomni o'zingga kerak deb bilaman. o'qibati yomon bo'lishi bilan ogohlantirdi.

So'ngra qovshin yulida davom etib, Madinaga yaqinlashdi. Aqiq vodiysiga etgach, avval tomongiga burilib, Uxud toji yaqiniga, Madinaning shimoliy tomonida joylangan Aynayn deb nomlangan joyga kelib o'tdi va boshqa joyda lashkargoh (lager) qurdi. Bu hijriy uchunchi yil shavvol oyining oltisida, juma kuni bo'lgandi.

Mudofaa rejasini tuzib bo'lish uchun maslahatlash kengashi

Rasululloh solallohu alayhi va salamga Makka kuchini haqiqatda hamjamiyat xabarlari tug'tovsiz etkazib turdi. Qo'shningning kelib tushgan haqiqatidagi xabarni o'g'irlaganidan keyin u zot harbiy maslahatlashuv kengashi o'tkazildi. Unda mavqif (pozitsiya) tanlash haqiqatda fikr almashinuv bo'lib o'tdi, ko'rgan bir tushlari haqiqatda xabar berib: «Ollohga qasamki, men bir yaxshi tush ko'rdim. Bir mol (sigir) ning suyilganini ko'rdim, qilichimning tigida kichkina bir siniqni ko'rdim, mustaxkam sovut ichiga qwl solganimni ko'rdim », dedilar. Sigirni bir qancha ashoblarining qatl kilinishi uchun ta'zil kililar, kilichlaridagi siniqni omadli baytlaridan bir kishining shahid bulib qolishiga yordam berishadi, Madinaga tavit kilishadi.

Shong u zot Madinadan chiqmay, shu erda ximoyalanib turish fikrini urtaga tashladilar. Agar mushriklar kelib tushgan joylarda turaversa, befoyda turaveradi. Agar Madinaga kirib kelishsa, erkaklar ko'chalarigizning boshida turib, ayollar esa tomlaridan tursa ular bilan janubiy olib borishadi, dedilar. Shu fikr muvofiqligini ko'rib, munofiqlar boshlig'i Abdulloh ibn Ubay ibn Salul ham bunga qvshildi, u bu majlisda Xazraj bo'shliqlaridan o'zaro sifatda qatnashayotganday edi. Biroq, ma'lum bo'lgan bo'lishcha, uning bu fikrni qullab-quvvatlashi bo'yicha o'ylab ko'rilgan jiyhatdan keyin eng mavridi mavqif bo'lishi uchun emas, balki juda kimga bildirmay jangdan uzoqlashish imonini olib borishi uchun edi. Biroq, Allox toolo uni va sheriklarini ilk bor musulmonlar ko'zi oldida sharda qilni, ularning kufr va nifoqlari ustiga o'ralib turgan nikoblari kiritilib,

Badrda ishtirok etolmagan va boshka bir qanchadan-qancha ulug'vor masalalarni eslab, Madina tashkarisiga chiqadigan jon taklif taklifi bilan

chiqib ketishdi va bu fikrlarni qat'iyat bilan kutib olishdi, vaziyatni belgilab berishdi: «Yo Rasululloh, biz bu kunni kutib olamiz va olaydan ko'ryapmiz. Mana, Alloxning Ozi ularni bizniing huzurimizga keltirib qo'ydi. Keling, dushman kunparasiga chiqib boraylik, ular bizni qurqoqlik qilmadi deb uylashmasin », deyishdi.

Ushbu foidoilar boshida Rasululloh solallohu alayhi va salamning amakilari - Badrda chiroyli imtihondan o'tgan ulug' sahobiy Juma ibn Abdulmuttalib turgan edi. U Rasululloh solallohu alayhi va sallamaga: «Sizga Kitob noozil qilingan Zotga qasamki, to Madina tashkarisida ularga yaxshi qilichim bilan jang qilmaguncha og'zimga taom olmaganim bo'lsin», deb qasamyod qildi.

Rasululloh solallohu alayhi va salom shu kabi fidoyi insonlar ro'yosi uchun o'z fikrlaridan qaytsilar va Madina tashkarisiga chiqish, dushman bilan ochiq maydonda janubiy olib borishga qarshi qarorlar.

Islom lashkarining bulinmalarga bulinishi va jang maydoniga chiqib borishi

Shundan sung Rasululloh solallohu alayhi va salom juma kuni odamlarni bilan juma namozini o'qidilar, ularga va'z-nasihatlari qilib, g'ayrat va shijoatga chorladilar, g'alaba sabr-matonat bilan kelishuvni aytish, dushman bilan tuqnashuvga tayyormiz. Odamlarni u zotning so'zlarini jon quloqlarini bilan tinglab, xursandchilik bilan qabul qililar. So'ng asr namozini jamoat bilan o'qidilar. Xma iyigangan, Avoliy (Madinaning yukori tomoni) Aholisi ham xozir bulgan edi. So'ng u zot ikki do'stlari Abu Bakr va Umar qo'shilgida uylarga kirtilar, katta yordamda boshlarga salla, engilariga ikki kavat sovut (kiyinadigan kiyim kiyimi) kiyilar, belanlarga qilich taqilar, shu bilan odamlarni o'ldirish kerak edi.

Odamlar u zotning chiqishini kutib turadigan edilar. Chunki, Sa'd ibn Muoz bilan Usayd ibn Xuzayr ularga tanbeh berib: «Sizlar Rasululloh solallohu alayhi va salomni o'zlari istamagan ishga – jang uchun Madina tashkarisiga chiqishga ijozat bergandilar, uyingni olib borayapman. turilgan edi. U zot chiqib kelgach: «Yo Rasululloh, biz sizning fikringizniizga qarshi chiqmasligimiz kerak edi, siz istagan ish bulsin, Madinada turamiz desangiz, mayli, turaveramiz», deyishdi. Shunda Rasululloh solallohu alayhi va sallam: «Payg'ambar egniga sovutini kiyinishidan oldin shu qadar Alloh u bilan dushmani urasida hukm qilmagunichi uni o'tishi jizz bu'lmaydi», dedilar.

Shundan svng Nabiy solallohu alayhi va salom kovshini uch guruxga olib borishadi:

- 1) Muxojirlar guruxi, uning bayrog'ini Mus'ab ibn Umayr al-Abdaryaga berilar.
- 2) Assorlaring Avs guruxi, uning bayrog'ini Usayd ibn Huzayrga berdilar.
- 3) Sinovlarni Xazraj guruhi, uning bayrog'ini Hubob ibn al-Munzirga berdilar.

Kushin minta jangchidan tashkil topgan bo'lib, ichlarda yuzta sovut kiygan jangchi bor edi. Uning tarkibida bitta ham otlik yo'q edi.

Madinada qo'llangan kishilarga imom bulib namoz o'qib berish uchun Ibn Ummu Maktumni xalifa kilib qo'llab-quvvatlanadi, yulga chiqishga izn berilar. Qushin shimol tomonga qarab qizg'oldi. Ikkala Sa'd Nabiy solallohu alayhi va sallamning oldirarida sovut kiygan vaziyatda borardi.

Vado'z tepaligidan o'tib borayotarlarda Rasululloh solallohu alayhi va

salom yaxshi qurilgan va kuchga kirgan ajralib turgan bir guruhga ko'zlarini tushirib, katta haqni so'ragan edilar, Xazraynning ittifoqdoshlari tomonidan olib borilayapti deb o'ylayapsizlar. Rasululloh solallohu alayhi va salam: «Ular musulmon byuldilarmi?», Deb so'radilar. «Yo'q», deb javob berildi. Shunda shirkahliga qarshi kufr ohlinining yordamidan voz kechishadi.

Qushinni ko'zdan kechirishlari

Shayxon deb nomlangan joyga olib borilgan narsalarda kuchini bir sidra ko'zdan kechirib, yosh kichkina va jang qilishga qurbi etmaydi, deb ko'rganlarni ortiga qaytarib yubordilar. Ular ichida Abdulloh ibn Umar ibn Xattob, Usoma ibn Zayd, Usayd ibn Zuhayr, Zayd ibn Sobit, Zayd ibn Arkam, Aroba ibn Avs, Amr ibn Xazm, Abu Said al-Xudriy, Zayd ibn Horisa al-Ansoriy va Sa'd ibn Habbalar edi . Ular ichida Baro ibn Ozib ham bulgani aytiladi, biroq Barouning «Sahihul Buxoriy» da rivoyat kilingan muomalasi uning shu jangda ishtirok etganiga dalolat kiladi.

Rofiz ibni Xadij bilan Samura ibn Jundabga yoshlari kichkina bo'lishiga qaramasdan jangda ishtirok etadigan ijozat berilar. Chunki, Rofiz ibn Xadij nayza otishga moxir edi, shuning uchun unga ijozat berdilar. Buni ko'rgan Samura: «Men Rofizdan kuchliman, kurashda uni engganam», dedi. Bu haqiqatda Rasululloh solallohu alayhi va salomga aytilgach, u zot ikkalasini qurashtirib ko'rdilar. Darhaqiqat, Samura kurashda Ro'fini eng yaxshi kuch, unga ham jangda ishtirok etishi kerak emas.

Uhud bilan Madina o'rtigida tunashlari

Shu erda ekanlarida kech kirib, shom namozini o'qidilar. Keyin xufton namozini ham o'qib, kechani shu erga o'tkazishga nazorat qilishdi. Ellik

kishini tun buyi lashkargoh atrofini aylanib, quriqlab chiqishga ajratilar va ulaga Ka'b ibn Ashrafni o'ldirish sariyasi qahramoni Muammad ibn Maslama al-Ansooriyni boshchiligida olib borishadi. Zakvon ibn Abduqaysis Rasululloh solallohu alayhi va salomni qurqashga bosh-qo'sh bo'ldilar.

Abdulloh ibn Ubay va uning sheriklarining isyoni

Tong otishiga yoqin kuchin yuga tushib, bir muncha masofani bosib yotganlardan keyin bomdod namozini o'qiydi. Dushmanga anchaga yaqinlashib qo'llangan, har ikki tomon tomon bemalol bir-birini ko'rib turadi. Shu vaziyatda munofiq Abdulloh ibn Ubay isyon ko'rdi, «Nega endi o'zimizni o'limga tugatib beramiz?!» deb, lashkarning qariyb uchdan birini - uch yuz jangchini - ergashtirib ortiga qaytib ketdi va bu ishga Rasululloh solallohu alayhi va salomning fikrini olmasdan, bo'shliqlarning fikriga ergashib ketishini kunlik kilib ko'rsating.

Shubhasiz, bu ajralishning tartibida u aytyotganidek, Rasululloh solallohu alayhi va salomning fikrlarini rad qilganliklarini emasdi. Aks vaziyatda, uning Madina qushiniga ergashib shu erga kelishuvning ma'nosi bulmasdi va u alakachon, kuchin yulga chikmasidanoq ajralib ketgan bo'lardi. Aslida, uning bu isyondan ko'zlangan asosdagi garazi - mana shu kabi tarang bir vaziyatda, dushmanning o'zi oldinda bo'lgan musulmon lashkari ichida parokandalik va sarosima paydo bo'ldi, qushinning katta qismlarini Rasululloh solallohu alayhi va salomning itoitiga olib boringlar. bo'lib, bug'i ko'rgan dushmanning ruhoniy ko'chirib, shijoatiga shijoat kuchliligini va Rasululloh solallohu alayhi va salom bilan u zotning muxlis ashoblarini osonlikcha er bilan yakson qilganligini,

Ushbu munofiqning ko'zlangan rejasi amalda oshishiga bir bahoya qo'ldi.

Ислом Нури

Yani, lashkar ichidan ikki jamoa - Avsdan Banu Horisa va Xazrajdan Banu Salama sarosimaga tushib, o'rtaga qaytmoqchi bulib qo'ldi, biroq, ularga Ollohning xizmatini ko'rsatib, tezda o'zlariga kelishib, qadamlarni ko'tarishdi. Ular haqiqatda Allox taolo aytadi: **«vafot sizlarning orangizdan ikki guruh umidsizlikka tushsa bo'ladi. Holbuki, Olloh ularga yordam edi. Bas, mo'minlar yolg'iz Ollohgahina suyansinlar!»** (Oli Imron: 122).

Abdulloh ibnlisiom - Jobir ibn Abdullohning otasi - bu munofiq'larga o'xshab qolasiz vaziyatda bunday ish tutish xato bulibligini eslatib, ortlaridan olib, ularga tanbeh bera va ortga qayishishga unday boshladilar, «Bunday qilmanglar, kelinglar, jonivorni ushlab turinglar. daf kilib turinglar », dedi. Ular unga javoban: «Agar sizlarning jang qila olisizni bilsak, o'rtaga qaytib ketmaganda bulardik», deyishdi. Shundan sung Abdulloh ibnlashtirishom: «Olloh sizlarni uzoq qilsin! Tezda Olloh o'z payg'ambarini sizlardan behojat qiladi! » deganiça ortiga qaytdi.

Bu munofiq'lar haqiqatda Alloh tooo shu kabi aytdi: **«Ularga:« Kelinglar, Allox yulida jang qilinglar yo'q (xech buvmasa bizning kompaniyamizning sanoqchiligini kutib olish bilan dushmanni) daftar qilindilar », deyilsalar,« Agar siz buvangni o'zingiz bilsangiz, bizni kutib turing »dedi. . Shish kuni ular bundayondan keyin kufrga yaqinroq edilar. Ularni boshlashda ko'ngillarda bulgan narsalarni gapirmoqdalar. Allox esa ularning yashirgan sirlarini juda yaxshi biluvchi «** (Oli Imron: 167).

Qushinning biron bir qismi Uxud boshida bo'ladi

Ushbu isyon va ajralishdan sung Rasululloh solallohu alayhi va salom qushinning yordami bilan bog'liq qismi - eti juz jangchi - bilan dushman

katta yulni davom ettiradi. Mushriklarning boshqaruvi musulmonlari bilan Uhud o'rtasidagi mintaqalarda yo'q qilingan bulib, ular Uxud yaqiniga etib borishi kerak bo'lgan joyni olib borishadi. Rasululloh solallohu alayhi va sallam: «Kim bizni eng yaxshi yo'l bilan bilgan dushmanga qarshi kurashmayapti Uxudga olib chiqib ketayapti?», Dedilar. Abu Xaysama: «Men olib chiqaman, yoki Rasululloh», dedi, mushriklar kuchini chap tomonda ishlatib, Uxudga Banu Xorisa qatlamining ekinzorlari bilan ishlashni olib boruvchi eng yaxshi odamga murojaat qildi.

Mazkur yuli Mirbaba ibn Qayziy nomli ko'zi ojiz bir munofiqlarning bostoni oralab o'tar edi. Bu kimsa kuchin daragini bilgach, musulmonlar yuziga tuprok socha boshladilar va: «Agar Ollohning elchisiman desang, bostonimga qadam bosishga izn bermayman», dedi. Universitet o'ldirishga chog'lantirilgan edi, Rasululloh solallohu alayhi va sallam: «дирдирмонлар, майли, buning ko'zigina emas, qalbi ham ko'r ekan», dedilar.

Rasululloh solallohu alayhi va salam yo'lda davom etib, Uhud togi ostidagi bir daraga, vodining bir chekkasiga tushishar, kuchini Madina tomoniga yugurtirib, orkasini tog' tomoniga olib kirishga lashkargoh qililar. Shunga kura, dushman qushini musulmonlar bilan Madina o'rasini ajratib turadigan bir kurinish hosil bo'ldi.

Mudofaa rejasi

Shundan keyin Rasululloh solallohu alayhi va salam lashkarni saflarga terib, janga xozirlaydilar. K'ysin ichidan usta kamonchilardan tashkil topgan elektr kishilik bir guruxni ajratib, ularga Abdulloh ibn Jubayr ibn No'mon al-Ansoriy al-Avsiiy al-Badrining boshlig'i tomonidan olib borilgan tayinladilar va ularga Qonot vodiysining shimoliy tomonidagi,

musulmonlarni olib ketayotgan odamni ushlab turgan kabi tog 'ustiga – keyinchalik bu tog' «Jabal ar-rumot» (kamonchilar tog'i) nomini oldi – chiqib o'rnashib bo'lishni buyuringlar.

Bundan ko'zda tutilgan maqsad Rasulloh solallohu alayhi va salamning kamonchilariga aytilgan so'zlarda muassassam bulibdi, u zot ularning boshliqlariga shunaqa degandilar: «Dushman otliqlarini bizdan kamonlarni qaytarib turasiz, o'zingizni yaxshi ko'rasiz. Jang biznitsing foydamizga xalal bersa ham, zararimizga qarshi b xamlsa ham hrningizdan xirlamay turing, siz turgan tomondan hujumga bug'lanib qolmaylik ».

Kamonchilarga shunday dedilar: «O'rqamizni ximoya qilib turinglar! Bizni o'ldirayotganlarni ko'rsangiz ham yordam berishga shoshilmanglar!

G'animat olayotganimizni ko'rsangiz ham bizga sherik bo'lishga shoshilmanglar! » Buxoriy rivoyatida: «Agar (ulaksaxur) qushlar bizga urushda urushganlarni ko'rsatingizlar ham men o'zim odam

juvnatmagunimcha mana shu joyingizdan xirlamanglar! Agar kavmni mag'lub etib, er bilan yakson qilganimizni ko'rsangizlar ham ozim odam yubormagunimcha urningizdan xirlamanganglar! », Dedilar.

Rasululloh solallohu alayhi va salom shu kabi guruxni mana shu kabi harbiy buyruqlar bilan to'xtashga qarshi muomalada bo'ladigan mushriklarning otliq askarlari musulmonlarning orka tomonidan suiqlib kirib, ulab orolni olib kelishi mumkin bulgan yagona ochikni olib tashlagan edilar.

Qo'shningning qo'liga tushgan qismini kuyigiga olib tashlandi: ular qanotga Munzir ibn Amrni, chap qanotga Zubayr ibn Avvomni kuylaydilar, ungacha Miqdod ibn Asvad ko'mak berib turadigan bo'ldilar. Zubayrga Xolid ibn Validning otlik askarilariga qarshi kurash vazifalarini yuklangandi. Oltingi katorgaga erkak va jasurlik bilan dong tarqatgan,

minlab kishilarga bas keluvchi bahadir insonlardan tashkil topgan mumtoz bir jamoani kuydirganlar.

Bu har qanday tomonlama puxta va g'oyat donolik bilan ishlanib chiqilgan rejaga bog'liq bo'lib, undan keyin Rasululloh solallohu alayhi va salomning har qanday boshkaruvchiligidagi uylarni yoqtirish kerak bo'lib qoldi. Konvensiya qonunchilik egasi bulmasin, boshka biron bir qomondon quradan puxtaroq va tuvriroq rejasi ishlab chiqa olmagan bulardi. U zot janggohga dushmandan keyin kelib tushgan bolishlarga qarab, jang uchun eng qulay va oshib o'rinni tanlay bililar, orqa va boshqa tomonlarni baland toglar ximoya qilayapti, janob qizing pallasiga kirgan paytda dushmanni olib kelayotganingni aytib o'tib. ximoya qildilar. Lashkargohlari uchun balandlik yo'qni tanladilar. Boisi, musulmonlar chekinishlariga to'gri kelib qolsa, boshqa tepalikka chiqib oladilar, atrofga tumtaraqay ko'chib, kuvib kelayotgan dushman zarbasiga dучор bulishdan va asiraga tushishdan kutilib qoladilar. Shu bilan birga dushman agar musulmonlar lashkargohini qulga kiritish maqsadida bosib kelsa, katta talafot ko'rishga mazbur bo'ladi.

Dushmanni esa mebdo galabaga erishgan taqdirida ham g'oliblik nash'asidan to'la-to'kis foydalanish juda noo'qul bo'lgan, g'oliba musulmonlar tomonda qilingan bulyonada musulmonlarning ta'tibidan ko'chib o'tayotganlar juda katta qivorilgan pastqam olib tashlangan edi. Undan tashkari, lashkarning son jixatidan qilingan kamchiligini sherurak va bahodirni saqlash joylaridan tashkil topgan mumtoz jamoat oldidagi saflarga kишыish bilan kooplادilar.

Shunday kilib, kuchin uchun xijriy shavvol oyinining etitchisi, shanba kuni tongida janga tahtga vaziyat keltirib qo'yildi.

Rasululloh (sav) kuchinni jasoratga chorlaydilar

Rasululloh solallohu alayhi va salom kuchini to o'zlari buyurmaganlaricha jang bo'shashdan qaytarishadi. Konfiguratsiya kiyimlarini kiyib, ashoblarini jangga targ'ib qilishadi, dushman bilan to'qnashganda sabrmatonat ko'rsatishga undadilar, ashoblarini shijoat va jasoratga ilhomlantira boshladilar. Keskir kilichni kinidan sug'urib: «Kim shu qilichni haqqini ado etishi bilan biladimi?», Deb xitob qililar. Bir necha odam uni bo'lish uchun o'rnidan qo'zg'oldi, ular ichida Aliy ibn Abi Tolib, Zubayr ibn Avvom, Umar ibn Xattoblar bor edi. Abu Dujona Simok ibn Xarasha u zotning yoshlariga murojaat: «Haqiqatni qanday ado etishi mumkin, yo Rasululloh?», Deb so'radilar. «To egilib ketgunicha dushman yuziga urish bilan», deb javob berdilar. «Unda men uning haqqini ado etaman yoki Rasululloh!», Dedi u. Rasululloh solallohu alayhi va salom qilichni unga berilar.

Abu Dujona jangga kirganda juda kimni nazar-pisand kilmaydigan qurqmas inson edi. Uning qizil peshonabogi bo'lib, agar uni oldoniga bog'lab olsa, o'lgunimcha urushaman, degan ma'noni bildiradi. Qilichni Rasululloh solallohu alayhi va salamdan qabul qilish uchun qabul qilinadi, u oldin peshonabog'ni bog'lab olib, ikki saf oraligida kibru-havo bilan yura boshlaydi. Rasululloh solallohu alayhi va salomni bug'i: «Bu yurishni shu kabi o'rindan boshdan tashqari joyda Olloh yoqtirmaydi», dedilar.

Makka kuchining jangga tayyorgarligi